

Slovenski Pravniki.

Leto XVI.

V Ljubljani, 15. aprila 1900.

Štev. 4.

O vrednotah (valutah).

(Iz predavanj c. kr. sodnega tajnika I. Kavčnika pri c. kr. deželnem sodišči v Ljubljani)

(Dalje in konec.)

3. Leta 1813. prišle so ilirske pokrajine zopet pod avstrijsko vlado¹⁾. Z dvor. dekr. od 20. septembra 1814, št. 1102 zb. pr. zak. so se restituirali vsi zakoni, ki so bili tod v veljavi pred francosko okupacijo. Vpise iz knjig francoskih hipotečnih uradov se je smelo s pridobljeno prioriteto prenesti v prejšnje avstrijske zemljiške knjige, katere so zopet prišle v rabo. Glede valute pa se ni vkrenilo nikake premembe, temveč so ostala v veljavi vsa plačilna sredstva izza časov francoske vlade. Osobito se patent z dne 20. februarja ni nikdar razglasil in se torej dunajska veljava ni uvedla.

Cela vrsta naredeb je, ki izrecno potrjujejo, da v reokupiranih pokrajinah ostane v veljavi konvencijska vrednota (20goldinarsko merilo):

a) Dekret dvorne komore z dne 27. januarja 1815, št. 1044 (št. 29 zbirke gubernijalnih zakonov = »Sammlung der Gesetze u. Verordnungen für das Laibacher Gouvernementgebiet«) zapoveduje, da morajo v zopet pridobljenih pokrajinah, koder ima kovinski denar zakonito veljavo, uradniki varščine polagati v kovinskem denarji.

b) Dekret dvor. kom. od 20. aprila 1815, št. 13.483 (št. 74 zb. gub. zak.) določa, da v avstrijskih deželah novo uvedeni

¹⁾ S pat. od 3. avgusta 1816. št. 1269 zb. pr. zak. se je Iliriji nadel naslov kraljestva. To je obsegalo: Kranjsko, beljaški okraj, Primorsko, ogrski Litorale, del Hrovaške, Goriško, Cividale in Gradiško ter celovski okraj, ki je poprej spadal v Notranje-Avstrijsko. Vendar pa je poslednji do 1. maja 1825 še ostal v graški upravi. Celo kraljestvo razdelilo se je na dva gubernija: Gubernij za Kranjsko in Koroško v Ljubljani in gubernij za druge pokrajine v Trstu. S ces. pat. od 4. marca 1849, s katerim se je ustanovilo cesarstvo avstrijsko in se mu dalo ustavo, nehala se je Ilirija.

pristojbinski red za pisma (»Brief- Taxordnung«), v katerem so pristojbine določene po dunajski vrednoti, ne velja za novo pridobljene c. kr. države, v katerih »Einlösungsschein« nima zakonitega kurza.

c) Dekret dvor. pisarne od 3. maja 1814, št. 82 zb. gub. zak. propisuje, da je pri določitvi penzije uradnikov, kateri imajo od lastnih državnih papirjev dohodke, te dohodke vpoštevati le po njih pravi vrednosti po konvencijskem denarju.

d) Dekret dvor. kom. od 27. aprila 1815, št. 108 zb. gub. zak. zopet izrecno potrjuje, da ima v reokupiranih deželah samo kovinski denar zakonit promet (»gesetzlichen Umlauf«).

e) Z dekr. dvor. kom. od 18. avgusta in 19. septembra 1815, št. 158 zb. gub. zak. se je začasno določilo razmerje kovinskega, v ilirskih deželah krožečega denarja napram konvencijski vrednoti. V tem dekretu so določene tudi posamične vrste novcev, ki smejo tod krožiti. Z dekr. predsedstva dvor. kom. od 4. aprila 1818 se je potem uvedel nov tarif, ki je končno določil veljavo krožečega kovinskega denarja napram konv. vrednoti (20-gold. mera).

f) Finančni patent z dne 1. junija 1816 (glej zgorej pod 6) vpsal je grof Stadion z ročnim pismom, naslovljenim na okrožne glavarje (»Kreishauptleute«), ljubljanskemu guberniju. V tem pismu pa izrecno naglašča, da novi patent nima veljave za novo pridobljene dežele, a da ga guberniju priobčuje zgolj zaradi tega, da se razvidi načrt, kako meni vlada izboljšati finančne razmere. To pismo priobčeno je v št. 81 zb. gub. zak.

g) Dekret od 25. januarja 1816, št. 25 zb. gub. zak. določa, da morajo vojaški gažisti, ki bivajo v zopet pridobljenih pokrajinah, dobivati plačo v konv. denarju.

h) Jako važen je dekr. dv. pisarne z dne 6. junija 1816, št. 1252 zb. pr. zak. Ta se glasi: Vsled odstopa Ilirije leta 1809 Francoskej in vsled reokupacije te dežele po zmagonosni armadi Nj. Veličanstva leta 1813. pokazala se je večkratna prememba v kroženju papirnatega denarja in kovinskega denarja kakor zakonitega plačilnega sredstva in so vsled tega tudi v zasebnih razmerah nastale pomote in prepiri. Na tozadevno vprašanje: na kak način je plačevati iz pogodb ali drugih pravnih poslov nastale terjatve podanikov stare Av-

strijske (»Alt-Oesterreichischer Unterthanen«) stanovnikom ilirskih, z avstrijsko monarhijo zopet združenih pokrajin — Nj. Veličanstvo to-le določa: Vse pred 16. novembrom 1810 mej staro-avstrijskimi podaniki in stanovniki Ilirije sklenjene pravne posle je presojeti po francoskem dekretu z dne 16. novembra 1810, pozneje nastale pa po meščanskih zakonih«.

Francoski dekret ni veljal za terjatve mej Ilirci in Avstriji (glej zgoraj pod II. 2) in ker za to tedaj po reokupaciji ni bilo nikake zakonite določbe glede teh terjatev, izdal se je navedeni dekret.

i) Nadalnje odredbe: dekr. dvor. kom. od 21. novembra 1822 št. 179 zb. gub. zak., prezidijalno pismo dv. kom. od 7. marca 1824 št. 59 zb. gub. zak., dekret dvor. pisarne od 8. aprila 1824 št. 81 zb. gub. zak. in dekret dvor. kom. od 24. junija 1824 št. 134 zb. gub. zak. — določajo, da je v kraljestvu Iliriji plačevati obresti od državnih papirjev v razmerju 250 dun. vrednote = 100 konv. vrednote. Po teh odredbah bilo je ilirskim imeteljem državnih papirjev prosto, da so obresti prejeli v dunajski vrednoti ali pa v konv. denarji.

4. Iz ravnokar navedenih zakonov izhaja dovolj jasno, da je v deželah, ki so bile spojene v kraljestvo Ilirijo, vzdržala se neprenehoma konv. vrednota in da febr. patent nima nikake veljave v teh deželah.

Če torej vprašamo, kako je sedaj plačevati terjatve, ki so v naših krajih nastale pred cesarskim patentom od 27. aprila 1858, št. 63 drž. zak., dobimo ta-le odgovor:

a) Terjatve, ki so nastale pred letom 1799., presojeti je po razmerju 100 gld. konv. den. = 105 gld. avstr. v. in sicer v obeh slučajih: bodisi da je pogodba sklenjena med stanovniki bivše Ilirije, bodisi mej temi kot dolžniki in avstrijskimi podaniki kot upniki. Glede prvega slučaja zato, ker je konv. denar za časa francoske okupacije in pozneje po reokupaciji ostal v veljavi; glede drugega slučaja pa zato, ker glasom pod 3 h) navedenega dvor. dekreta velja francoski dekret z dne 16. novembra 1810, odnosno »regolamento« z dne 7. marca leta 1810.

Isto in iz istih razlogov velja tudi za terjatve, ki so nastale do 1. oktobra 1799, kajti glasom »regolamento« je dolejš bila konvencijska vrednota jednako vredna z bankolističem.

b) Terjatve, kakoršne so pod a) označene, ki pa so nastale v času od 1. oktobra 1799 do 16. novembra 1810, presojati je po lestvici, pridejani »regolamentu«. Tako se dobi vrednost dotične terjatve v konv. denarji in le-to je v razmerju 100 : 105 preračunati na avstrijsko vrednoto.

Glede terjatev, katere dolgujejo nekdanji Ilirci Avstrijcem, je to brezdvomno pravo iz razloga pod a). Glede mejsebojnih terjatev Ilircev pa je to zavisno od vprašanja, če za nje še velja francoski dekret. In to vprašanje je potrditi. Avstrijska vlada ga nikdar ni razveljavila, le posebne tarife kovinskega denarja (»Münztarifa«) je izdala (glej zgoraj pod 3 e); torej je glede tu navedenih terjatev še vedno veljaven. Da je temu res tako, potrjuje mi nastopno.

V stari zemljiški knjigi mesta Ljubljane je sub. praes. 28. oktobra 1830 na podlagi dolžnega pisma z dne 8. oktobra 1803, v katerem je bila terjatev določena na 1500 gld., vknjižila se zastavna pravica in pri vknjižbi se je ta znesek preračunal na konv. veljavo s svoto 1136 gld. 21 kr. Po lestvici, pridejani »regolamentu«, je bankolistič imel v oktobru 1803 kurz 100 : 132. Ako preračunamo svoto 1500 gld. po tem kurzu na konv. denar, dobimo natančno gori navedenih 1136 gld. 21 kr. Po februarškem patentu pa je bil meseca oktobra 1803 kurz 100 : 131.

c) Vsakoršne pod a) označene terjatve, ki so nastale po 16. novembru 1810, preračunati je na avstrijsko vrednoto v razmerju 100 gld. konv. d. = 105 gld. avstr. veljave; kajti v tej dobi je bila v Iliriji v zakonjena izključno konv. veljava in po njej se je določila vrednost krožečemu kovinskemu denarju.

č) Svote pa, katere dolgujejo stanovniki nekdanje Ilirije, presojati je seveda izključno po avstrijskih zakonih.

III.

Z zakonom od 2. avgusta 1892 št. 126 drž. zak. uvedla se je v Avstro-Ogerski zlata vrednota. Računska jednota je krona. Preračun na prejšno veljavo je znan : 100 gld. a. v.

= 200 K. Posameznostij o novem denarji ne bodem navajal, ker so itak obče znane. Le nastopnemu bodi tu mesto.

Slovom §-a 5 zak. z dne 24.d ecembra 1867 št. 3 ex 1868 znašal je takrat skupen nezaložen dolg (»gemeinsame schwebende Schuld«) 312 milijonov gold. Obstojal je v državnem papirnatem denarji, ki se je izdajal v notah po 1 gld., 5 gld. in 50 gld. Državne saline v Gmundenu, Hallstadt-u in Aussee-ju so bile obremenjene s 100 milj. gold. Ta dolg se je kazal v takozvanih »Salinenscheine« ali »Partialhypothekaranweisungen« (delne hipotečne nakaznice). To so zastavna pisma, ki so na imenovanih državnih salinah vknjižena. Obe te vrsti državnega dolga sta se glasom § 5 cit. zak. tako mej saboj združili, da se je mesto delnih hipotečnih nakaznic smelo izdajati tudi državne note, a za skupni naloženi dolg in za saline ne več nego za skupno svoto 400 milj. gld. Za 12 milijonov gld. je torej morale krožiti delnih hipot. nakaznic.

V čl. XIX zak. od 2. avgusta 1892 št. 127 drž. zak. (pogodba z Ogrsko) se je določilo, da se skupni državni dolg po 312 milj. gold. skupno odkupi.

Državne note so še pustili v prometu, samo goldinarske note so iz prometa poklicali. Glasom nagodbenega zakona (ces. pat. 21. septembra 1899. št. 176 drž. zak.) čl. I drugi del znaša sedaj skupni nezaloženi dolg še 112 milj. gold. (ostanek se je poplačal s tem, da so papirnate goldinarje spravili iz prometa). V čl. II. tega zakona pa se določa, da se zveza delnih hipot. nakaznic z državnimi notami razreši, da avstrijsko finančno ministerstvo prevzame ves dolg na salinah naše in da ne sme več izdajati državnih papir. not, ki namestujejo delne hip. nakaznice, nasprotno pa mora tudi oni papirnati denar, ki je doslej v prometu, mesto delnih hipot. nakaznic nazaj pobrati in sicer tekom jednega leta od dne, ko se sklene ta pogodba. Ko bode vse te državne note odtegnila iz prometa, takrat preide uprava salin, ki je sedaj pri skupnem državnem finančnem ministerstvu, izključno na c. kr. avstrijsko finančno ministerstvo¹⁾.

¹⁾ Dolg na salinah znaša sedaj še 49¹/₂ milj. gold. in finančna uprava namerava ta dolg stabilizovati. Hoče zato namesto državnih not, katere mora odkupiti, v promet spraviti delne hipot. nakaznice. V to svrho je tudi zvišala salinskim obveznicam obresti na 5⁰/₁₀.

Odkup skupnega nezaloženega dolga pa naj izvršita obe državni polovici skupno s tem, da spravita iz prometa državne note po 5 in 50 gld. Odkup se zgôdi na dvojen način :

a) Avstrijska in ogrska vlada prevzameta skupno svoto 32 milj. gld. in sicer avstrijska 22 $\frac{1}{2}$ milj. gld., ogrska pa 9 $\frac{1}{2}$ milj. gld. in sicer tako, da vsaka za svojo svoto vloži pri avstro-ogrski banki zlata v 20-kronskih komadih ter dobi zato od banke srebra, iz katerega nakuje novega, s to pogodbo uvedenega srebrnega denarja: novce po 5 kron do visokosti v plačilo prevzete svote skupnega nezaloženega dolga.

b) Odkup ostalih 80 milj. pa se izroči avstro-ogrski banki in sicer tako, da avstrijska vloži pri banki 56 milj. gld., ogrska pa 24 milj. gld. v zlatu, banka pa potem za svoto 80 milj. gld. izda nov papirnat denar: bankovce po 10 kron, a od obeh vlad vloženo zlato hrani kot založbo za izdane bankovce.

Oprava odkupa vsega skupnega dolga po 112 milj. gld. pa se izroči avstro-ogrski banki. Letá bo torej odkupovala ta dolg tako, da bode od Avstrijske in Ogrske nakovani srebrni denar po 5 K in svoje nove bankovce po 10 K izdajala, jemala pa zajedno iz prometa sedaj krožeče 5- in 50-goldinarske državne note. Namesto srebrnega denarja po 5 K sme pa tudi izdajati svoje bankovce po 10 K, a vselej mora za izdano svoto bankovcev pridržati v blagajni ravno toliko svoto novcev po 5 K. Vendar pa novih bankovcev ne sme spraviti v promet za več kot 90 milj. gld.; tedaj bo smela mesto srebrnega denarja po 5 K dati krožiti bankovcev le k večjemu za 10 milj. goldinarjev.

Tako sem povedal, kar je potrebno vedeti tudi eksekucijskemu sodniku o valutah.

